

Γιάννης Νικολούδης «Άδειος τόπος», εκδόσεις Πατάκη, 2023

Ελλάδα ή κάτι τέτοιο: ένας βάλτος ονειρών

Η γραφή του Γιάννη Νικολούδη (γ. 1987) φάνηκε από το προηγούμενο βιβλίο του, τη νουβέλα «Από χόμα και κόκαλα» (εκδ. Σκαρίφημα, 2021), ότι διαθέτει πλούσια χαρίσματα: πολυπρσιματικό τρόπο αφήγησης, στακάτη γλώσσα, εναλλαγές ωμού ρεαλισμού και λυρικών εξάρσεων, κοινωνική ματιά καταβύθισης στην ασφυκτική όψη της ελληνικής επαρχίας και δη της γενέθλιας Κρήτης, δραστηκή επενέργεια του τόπου στην αφήγηση, ικανότητα στοιχειοθέτησης της πλοκής με υπαινιγμούς, ροπή στην ψυχογράφηση βίαιων, ξενοφοβικών, έμφυλων, ομοφοβικών και ρατσιστικών συμπεριφορών και εγκλημάτων.

Σε παρόμοιο θεματικό και τεχνοτροπικό πυρήνα κινείται και το μυθιστόρημα «Άδειος τόπος», όπου παρακολουθούμε το βίαιο οδοιπορικό στην κρητική ενδοχώρα ενός πρώην κρατούμενου αλβανικής καταγωγής από τη στιγμή της αποφυλάκισής του μέχρι την προδιαγεγραμμένη επιστροφή του στις φυλακές Νέας Αλικαρνασσού.

Στην πρώτη κιόλας υποδειγματική σελίδα του βιβλίου ο δεσμοφύλακας, παρακολουθώντας τον τρόπο που ο ήρωας βγαίνει από τη φυλακή, προικονομεί το τέλος του: «Το να μην έχει κανέναν να σε μαζέψει, το να αναγκαστείς να πάρεις το λεωφορείο, είναι γερό σημάδι ότι αργά ή γρήγορα θα σε ξαναδώμε εδώ». Ο νεαρός άνδρας, στιγματισμένος ψυχικά τραυματισμένος και κυρίως απόλυτα μόνος, με το χαρτί της απόλυσης κι ένα σάκο στην πλάτη, προσπαθεί μάταια να αρχίσει μια κανονική ζωή στα κοιμώγρια της Κρήτης. Το αγριεμένο όμως κι αλτρήριο βλέμμα του φυλακόβιου που κοιτάζει, ο άξενος τόπος και το τραυματικό οικογενειακό παρελθόν, μια μάνα που τον εγκατέλειψε παιδί κι ένας πατέρας που τον μεγάλωσε μόνος και τον εξοκείωσε με την παραβατικότητα, στοιχειώνουν την προσπάθειά του να αποδράσει από τη μοίρα.

Φυλακή και ετεροτοπία

Το αφηγηματικό εύρημα μιας ψηφιδωτής αφήγησης που λειτουργεί ως συνταλοδρομία μαρτυριών δίνει ρυθμό, νεύρο και ταχύτητα στην πρό-ξα με την εναλλαγή της πρωτοπρόσωπης εξιστόρησης του ήρωα και των επίσης πρωτοπρόσωπων μαρτυριών που καταθέτουν για τις ανάγκες μιας δημοσιογραφικής, όπως φαίνεται, έρευνας ποικίλα πρόσωπα που διασταυρώθηκαν μαζί του. Οι αραιότερες εμβόλιμες τριτοπρόσωπες λυρικές αφηγήσεις, τυπομένες με πλάγια γράμματα, που περιγράφουν σχεδόν ποιητικά τις ανησυχίες της προσωποποιημένης γης, δεν ενσωματώνονται με την ίδια λειτουργικότητα στον αφηγηματικό κορμό. Παρόλα αυτά, ο συγγραφέας κατορθώνει να συγχροτήσει μια πολυπριματική, πολυφωνική και διαλογική αφήγηση, χωρίς παντογνώστη αφηγητή, με κινηματογραφικές εναλλαγές, όπου ο ήρωας και ο τόπος ψυχογραφούνται από ποικίλες οπτικές γωνίες. Ο ήρωας κυρίως εξωτερικά, από το σκληρό, χλευαστικό, ξενοφοβικό και καχύποπτο βλέμμα των άλλων (δεσμοφύλακες, χωριάτες των καφενείων, γρωστόι από την παιδική του ηλικία, αυτόπτες μάρτυρες) που τον αναγνωρίζουν άλλοτε ως «αλητάριο», «κρετάλι», «κουρέλι», «καμένο χαρτί», «φίδι», «κελεπούρι» και άλλοτε ως «ψευτόμαγκρα», που «καμωνόταν το βαρύ πεπόνι» ή ευαίσθητο, λιγυμίλητο και φιλότιμο παιδί που παρακολουθούσε τον κόσμο με μεγάλα μάτια γεμάτα απορία. Ο άδειος τόπος νοηματοδοτείται κυρίως από τον ήρωα που μπορεί να δει αυτό που οι ντόπιοι αγνοούν ή αποφεύγουν.

Η ιστορία τοποθετείται, όπως στο προηγούμενο βιβλίο του Νικολούδη, σε έναν σκληρό και άγριο τόπο, εξπρεσιονιστικά διαγραμμένο, μια ετεροτοπική, αν όχι δυστοπική, Κρήτη. Πρόκειται για τη ρημαγμένη κρητική ενδοχώρα με τα παρατημένα χωριατόσπιτα και τα εγκαταλελειμμένα σχολεία που έχουν μετατραπεί σε «πολιτιστικούς χώρους», με τους ράθυμους θαμώνες των καφενείων, το μάζεμα της ελιάς και τα στρατοπεδικής οργάνωσης κτήματα με θερμικήπια, όπου δουλεύουν, μαντρωνμένοι σε άθλιες συνθήκες σύγχρονης σλαβιάς Πακιστανοί, Μπαγκλαντεσιανοί, Αλβανοί και άλλοι κοινωνικά απόβλητοι μετανάστες. Σ' αυτόν τον άδειο τόπο ο αποφυλακισμένος αναζητά μεροκάματο και καταλήγει στο κτήμα-φέουδο του γέρο-Χατζή, μια άλλη, μεταφορική, «κοινωνική» φυλακή πειθήνιου και υπάκουου σωμάτων, μια ετεροτοπία παρεκκλίσις, όπως θα έλεγε ο Φουκό. Η υποτροπή του πρώην φυλακισμένου στη βία γίνεται αναπόφευκτη, πυροδοτώντας το εύφλεκτο υλικό της υπαγωγής, όταν δοθούν αφορμές. Δουλευταράς, αρρηνωπός και πρόθυμος για βαριές δουλειές, σχιζίνεται τους «θηλυκοσέρνικους» Πακιστανούς που

τον γλυκοκοιτάνε και μπλέκεται με τον πρωτόγονο κόσμο των ένοπλων αλβανών φρουρών του κτήματος, αυτού του πανοπτικού σπληνικού φυλακίου απελπισμένων ψυχών. Ένα μεθυμένο βράδυ, μετά την απονομημένη του πρόθεση να καβαλήσει τη μηχανή του γιου του αφεντικού, διεκδικώντας μια ψευδαίσθηση ελευθερίας, θα υποστεί τη σωματική τιμωρία ενός ταπεινωτικού βιασμού.

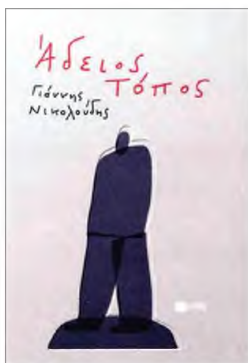
Εγκλημα και ευαισθησία

Με τον αριστοτεχνικό χειρισμό του συγγραφέα, ο ήρωας ηθογραφείται έξοχα, καθώς εναλλάσσεται στους ρόλους του θύτη και του θύματος. Στο δεύτερο μέρος του βιβλίου, προσπαθεί και πάλι να σταθεί στα πόδια του, ανεβαίνοντας κνηρημένος στα γνόμια από τον πατέρα Ασπερούσια όρη, όπου θα δουλέψει στην κατασκευή ενός φράγματος με εργοδότη τον γερμανό Χανς. Όταν η γυναίκα του αφεντικού τον παρακαλεί να την βοηθήσει να ξεφύγει από τον αλκοολικό και επικίνδυνο σύντροφό της, κι ενώ εκείνη ετοιμάζεται να δραπετεύσει, ο ήρωας παραμένει παγερά αδιάφορος, ανακαλώντας στη μνήμη του το τραυματικό φευγικό της δικής του μάνας. Λίγο αργότερα όμως, όταν πέφτει πάνω στην απόπειρα γυναικοκτονίας της στο λατομείο, με αίσθημα τύπης και ενοχής προς αυτήν, εκδικείται σκοτώνοντας τον Χανς και τους συννοήτους εργάτες που τον καλύπτουν. Ο εκδικητής, μακαλάρης και τιμωρός γίνεται ένας σύγχρονος Ορέστης που φτάνει στην αυτοδικία με ένα αόρατο χέρι να τον καθοδηγεί για να βρει τη γαλήνη και να συμφιλιωθεί ίσως με το μητρικό τραύμα.

Ο Άδειος τόπος είναι μια μικρή τραγωδία, σκοτεινή, ζοφερή, απαισιόδοξη αλλά καθαριστική, για την προδιαγεγραμμένη μοίρα των κοινωνικά απόβλητων, την ετεροτοπία της ασφυκτικής ελληνικής επαρχίας, την υπέρπουσα βία, την ξενοφοβία και τον ρατσισμό, αλλά και τα καταλυμένα σύνορα μεταξύ της συμβατικής και της «κοινωνικής» φυλακής. Ο ήρωας συγκρούεται με μια δύναμη που τον υπερβαίνει και απαντά με βία στη διάχυτη τριγύρω του βία. Η φύση συμμετέχει οργανικά στην αφήγηση με τα έντονα καιρικά φαινόμενα (καταρακτώδεις βροχές, ομίχλη από κόκκινη σκόνη, χιόνι που σκεπάζει τη θάλασσα) να εκδηλώνονται σε κρίσιμες στιγμές, ως σκηνογραφία της βίας, δίνοντας εξπρεσιονιστικό χρώμα στην αφήγηση.

Το μυθιστόρημα εικονογραφεί με βαθιά γνώση την παγαμή της μέσα Ελλάδα, ενός άδειου τόπου και μιας γης χωρίς μνήμη, με βαλτωμένα όνειρα. Μολοντί η αφήγηση παραδίνεται σε μια κοινωνιολογική ερμηνεία της βίας (με κλειδί τη μητρική εγκατάλειψη του ήρωα) και φαίνεται να αφήνει σε εκκρεμότητα άλλα ανθρωπολογικά χαρακτηριστικά της, κατορθώνει να αιχμαλωτίσει το ενδιαφέρον του αναγνώστη και να παρουσιάσει από βαθύτερη κοινωνική προοπτική μια κοινότοπη ιστορία αστυνομικού δελτίου, σαν κι αυτές που με βουλιμία καταναλώνει καθημερινά στις τηλεοπτικές ειδήσεις το φιλοθεάμον κοινό. Η προσπάθεια αποκριτογράφησης της ψυχοσύνθεσης και της τραυματισμένης ευαισθησίας του άνδρα που εξωθείται στο εγκλημα παρά τη θέλησή του βρίσκει το συμβολικό της αποκορύφωμα στο χιόνι που σκεπάζει τη θάλασσα μετά το μακελειό και την τελική σφαγή με τους βαρυνοποιίτες να χαίρονται σαν μικρά παιδιά την παρουσία του χιονιού. Οι δύο σκληρές υπογραμμίζουν τις ομότροπα κρυφαλέες αντιθέσεις που επιφλογορούν στη φύση και την ψυχή των ανθρώπων, το ρευστό σύνορο ανάμεσα στην ευαισθησία και την εγκληματικότητα, που υπονοείται σε όλη την ιστορία.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΑΒΙΔΑΣ

Μια μικρή τραγωδία, σκοτεινή, ζοφερή, απαισιόδοξη αλλά καθαριστική, για την προδιαγεγραμμένη μοίρα των κοινωνικά απόβλητων, την ετεροτοπία της ασφυκτικής ελληνικής επαρχίας, την υπέρπουσα βία, την ξενοφοβία και τον ρατσισμό, αλλά και τα καταλυμένα σύνορα μεταξύ της συμβατικής και της «κοινωνικής» φυλακής.

παρουσίαση